

„VELEVÁŽENÝ PANE, AČ NEZNÁM, PÍŠI...“

(Z korespondence Antonína Zelnítia s Františkem Adámkem)

Zdeněk Fišer, Moravské zemské muzeum, Brno

Príspevek podchycuje vzťahy medzi dvoma archeology – amatéry, jedného ze Starého Města a druhého z Brna, věřících ve velkomoravskou minulost lokalit nacházejících se v blízkosti staroslavného Velehradu.

Ze dvou jmen, uvedených v titulu, je nepochybně známější jméno první. Učitel Antonín Zelnitius (1876-1957) proslul svými výzkumy na území Starého Města, stojícími na počátku soustavného objevování dávného středoevropského státního útvaru, Velké Moravy. „Po delším působení v cizině vrátil se v roce 1922 do svého rodného kraje, aby své síly věnoval jako výborný učitel výchově mladých generací. V té době bylo v plném proudu ničení pohřebiště v trati „Na valách“ ve Starém Městě u Uh. Hradiště, kde od sklonku minulého věku odbíráním písku bylo nenávratně pro vědu ztraceno několik set velmi důležitých hrobů... Zelnitius provedl obětavý výzkum zbývající, bezprostředně ohrožené části pohřebiště a zachránil národu a vědě velké množství památek z období let 800–950; bylo to v naší prehistorii vůbec po prvé, kdy se nám staroslovanská kultura představila v takové šíři a důležitosti,“ poznamenal autor, skrytý pod šifrou A., v článku k Zelnitiovým pětasedmdesátinám.¹ Následně ještě dodal: „Konečně celá tato ještě nedocenená činnost A. Zelnitiuse nese své ovoce, neboť na tuto průkopnickou archeologickou činnost bezprostředně navazují nynější systematické další výzkumy Státního archeologického ústavu, které také mají krásné výsledky.“

Není nutné dále rozšiřovat biografické údaje o Zelnitiovi. Čtenář se s jeho osudy může podrobněji seznámit v drobné monografii S. Batůška,² nebo v dílčích článcích o něm, podchycených v Bibliografii okresu Uherské Hradiště (z r. 1982), v které je rovněž uvedeno jeho odborné dílo. Zelnitius ovšem trvale vzbuzuje naši pozornost šíří badatelských vztahů, které udržoval jak s řadou jemu podobných archeologů – amatérů, tak s nastupujícími profesionálními archeology – odborníky. Přestože podstatné jádro Zelnitiovy korespondence zůstalo trvale nepřístupné v soukromém držení, resp. již vzalo za své, tu a tam se objeví písemnosti, umožňující některé z těchto vztahů blíže objasnit. Tak právě na stránkách Slovácka jsem mohl připomenout Zelnitiovy vazby na dvě významné badatelské osobnosti první poloviny 20. století. Jedním z nich byl Antonín Breitenbacher (1874–1837), od r. 1921 archivář olomouckých arcibiskupů a správce uměleckých sbírek na zámku v Kroměříži,³ druhým Inocenc Ladislav Červinka (1869–1952), zakladatelská osobnost moravské archeologie.⁴ Náhoda tomu chtěla, že se mi do rukou dostal další konvolut Zelnitiových písemností,⁵ dosud vůbec nejobsáhlejší, dokumentující jeho vztahy s Františkem Adámkem (1907–1989), který, jak potvrzuje jeden z listů, byl rovněž autorem článku k Zelnitiovým pětasedmdesátinám, z něž bylo výše citováno.

Osobnost amatérského archeologa Fr. Adámka zůstává oproti Zelnitiovi daleko více skryta za závojem zapomnění, ačkoliv zemřel teprve nedávno. Jeho život i dílo připomněl na stránkách časopisu Právek obsáhleji teprve v r. 2002 Jiří Šíl,⁶ a jeho údaje jsou také výchozím materiálem pro několik dalších řádků.

František Adámek se narodil v Brně-Obřanech v rodině zemědělce. V moravské metropoli, kromě studií na prostějovské obchodní akademii, prožil také většinu svého života. Za válečných akcí jara 1945 byl zničen jeho rodný domek a tak se na dlouhá další léta přestěhoval do podnájmu v Brně-Husovicích.

Povoláním byl bankovní úředník, zprvu pracoval v Hypoteční, později v Investiční bance, odkud však začátkem 50. let byl z politických důvodů donucen odejít. Tehdy byl rovněž postižen velkými zdravotními problémy, nicméně ani ty nezabránilo, aby byl v r.

František Adáček (vlevo) s přítelem Jaroslavem Šislerem. Foto V. Absolonová, 25. 2. 1971.

aby o něm Adáček napsal biografii, a také aby napsal knihu o Wanklově největším objevu v jeskyni Býčí skála. Nepřízní osudu se nakonec největší Adáčekovou prací stala monografie Praveké hradisko u Obřan (Brno 1961, 230 s.), v níž sumarizoval své dlouholeté výzkumy na uvedené lokalitě, uzavřené posledními výkopovými pracemi již v r. 1946. Tehdy také, krátce po válce, začal spolupracovat s muzei v Tovačově a Olomouci, kde byl 27. května 1947 dokonce zvolen správcem prehistorických sbírek tamního Vlastivědného spolku musejního.⁷ Řadu let byl také členem a jednatelem Moravského archeologického klubu v Brně. Na poli archeologie pak sám přestal publikovat v r. 1972.⁸

Autor Adáčekova životopisného medailónku J. Šíl o něm mj. uvedl, že jmenovaný byl ve vědecké obci do jisté míry přehlížen, a to jednak pro jeho přímou, poctivou a neústupnou povahu, a jednak pro některé jeho nekonformní názory. K těm patřilo především Adáčekovo přesvědčení o autochtonitě Slovanů na našem území, a dále jeho neotřesitelná víra v pravost Rukopisu královédvorského a zelenohorského.⁹ Zdá se, že jeho mladistvý romantismus nepřerostl v těchto případech ve vědecký realismus, ale zůstal natrvalo ukotven v odkazu obrozenectví, národovectví a panslavismu.

Poznání názorového světa, v němž se jak Adáček, tak Zelnitius pohybovali, přibližuje, jak už bylo výše naznačeno, nálezy jejich vzájemné korespondence, jistě ne zcela úplné, přesto však velmi obsáhlé. Řádově se jedná o několik stovek dopisů, korespondenčních lístků a jiných písemností,¹⁰ které si vyměňovali v letech 1932–1957, tedy až do Zelnitiovy smrti. Korespondenci vlastně zahájil 12. 2. 1932 dopisem Zelnitius, když mu jejich společný známý a proslulý archeolog – amatér kněz František Příkryl postoupil jakýsi Adáčekův dopis. Korespondence pak přibývá ke konci 30. let, pokračuje plynule za války a na intenzitě nabývá od r. 1945, kdy se mění v nepřetržitý proud informací, názorů a postesků nad tím či oným. Spíše dominující byla Zelnitiova korespondence, který informoval o svých staroměstských nálezech, připomínal jejich historii (resp. historii lokality), zabýval se otázkou Veligradu, dovolával se názorů odborníků a s některými z nich polemizoval – pravidelně kritizoval zejména názory svého věčného oponenta I. L. Červinky.

Adáček se pak v odpovědích, psaných na rozdíl od Zelnitia většinou psacím strojem, jeví jako trpělivý posluchač, přitakávající názorům svého staršího přítele a nezřídka jej uklidňujícího. Jen málo se v jeho listech objevují informace o osobním životě a prožívání

1954 persekuován pro organizování pomoci (finanční sbírky) kolegům dříve zatčeným v bance. Přibližně půldruhého roku strávil ve vězeňských zařízeních, většinou v Brně-Cejlu. Po propuštění v r. 1956 byl přijat jako konzervátor, preparátor a technik v Ústavu Anthropos, který byl součástí Moravského muzea v Brně. Tam pracoval až do svého odchodu do důchodu v r. 1969, bezprostředně motivovaného jeho těžkými zdravotními problémy.

K archeologii inklinoval již od mládí. Zejména vlivem svého učitele Eduarda Vodičky se soustředil na pravekou lokalitu Hradisko, rozkládající se nad jeho obřanským rodištěm. O svých nálezech tam i jinde v okolí postupně publikoval dílčí zprávy, které zaujaly také významné osobnosti archeologické obce na Moravě. Sblížil se zejména s prof. Karlem Absolonem, který, jako vnuk MUDr. Jindřicha Wankla, proslulého výzkumy v Moravském krasu, chtěl,

doby. Např. dne 1. března 1950 sděluje: „*Jinak jsem hodně uhoněný, manželka stále churaví, nervy se trochu popravily, ale zase se přidal velmi zle žlučník. Ke všemu jedu na půlroční brigádu do uhelných dolů, byl jsem na pracovním úřadě „odveden“. Tak jde život.*“ Jindy zase (list z 24. února 1952) si Zelnitiovi posteskli: „*Nikdy jsem neměl takový nedostatek času, jako nyní. Už jsem i rozmrzen, není možné pracovat tak, jak by člověk chtěl a co by chtěl. Den za dnem ubíhá v samé úřední robotě, školení a schůzování a na archeologii nezbude ani času ani sil. Cítím také už ten 45. rok na hřbetě při té lopotě. Ale žádné fňukání, Zelnitius pracoval ve stáří a stále pracuje, tož my mladší nesmíme zůstat zpět.*“ Podobně píše 20. května 1952: „...*po celý den se nezastavím, chvat ve všem, jednu věc nedokončíš a vyhrne se deset jiných, rodině se věnuji mizivě málo, jen shon po celý den za skývou chleba. Lecos bych rád dělal, v mnohém pomohl, když však mám jen dvě ruce, jednu hlavu a den má jen 24 hodin, z nichž mnohé musí člověk prospat. Materiál o Rukopisech leží nedoplněn a nezpracován, prof. Absolon lítostivě se doptává, kdy bude hotova Byčí skála, Wanklův životopis, Hradisko u Obřan končím také pomalu, pokud čas dovoluje, třeba by bylo studovat, sledovat v klidu podrobně, co se v archeologii děje a tam ve skříni leží objemný svazek materiálu o Velehradu, další můj hřích! Také mně leží tíha v mysli, že jsem Ti nepomohl a nepomáhám, jak bych měl.*“

Mnoho dopisů dále obsahuje morální apely a odsouzení nevědku, který světem vládne, a který postihuje tu jednoho, tu druhého z korespondentů. Zatímco Zelnitiovým „nepřítelem“ byl především I. L. Červinka a později do jisté míry také Vilém Hrubý, který po něm převzal a již na profesionální úrovni řídil výzkumy ve Starém Městě,¹¹ podobný osten trpkosti v Adámkových listech cítíme ze strany autora vůči Josefu Skutilovi, přednímu moravskému prehistorikovi, působícímu po desetiletí v Moravském zemském muzeu v Brně, který nevěřil v pravost Rukopisů a tím si u Adámka vysloužil velmi negativní ocenění.¹² Naopak si dotyčný velmi vážil dr. Jaroslava Böhma, po válce ředitele Státního archeologického ústavu, který alespoň krátce podpořil Adámkovo vědecké úsilí a umožnil mu na obřanském hradisku provádět v r. 1946 po několik týdnů terénní výzkum, placený ze státních prostředků. Böhm si také přál, aby Adámek výsledky svých obřanských výzkumů publikoval v seriózní monografii. Jak dále vyplývá z dopisů, Adámkových „chráněncem“ byl mladý Bohuslav Klíma, pozdější známý čs. paleolitik, od r. 1945 zaměstnaný v Moravském muzeu.

Adámkovy dopisy jsou zároveň svědectvím úcty, kterou k Zelnitiovi choval, stejně jako odrážejí přesvědčení o správnosti jeho názorů. Hezky je to vyjádřeno v Adámkově dopisu z 20. května 1950: „*Držívám své srdce obvykle velmi na uzdě, ale ani netušíte, jak často Vás v mysli tisknu vřele k svému srdci a líbám. Zelnitius je skromný člověk, ale velcí lidé bývají vždy skromní. Nepřenesl bych přes své svědomí, kdybych se na všechno to, co už se stalo a ještě stane okolo Velehradu, díval se založenýma rukama. I kdybych Antonína Zelnitiuse neznal, šel bych při první příležitosti do boje za Velehrad a za vaši práci.*“ V témže dopise se ještě Adámek zmiňuje o tom, že by bylo zapotřebí sepsat, co všechno Zelnitius zažil ohledně svých výzkumů ve Starém Městě a ohledně otázky velkomoravského Velehradu: „*Nás dva čeká velká společná práce: Vy budete vyprávět a já budu psát,*“ píše a dodává: „*Napíšeme to nejméně třikrát se všemi podpisy Vás, milostivé paní i svědků a uložíme tak, aby potomci zvěděli a v paměti podrželi všechno, co bylo. Jinak by všechno zapadlo, Vaši práce zmocnily by se jiní.*“ Škoda, že tyto Zelnitiovy vzpomínky nebyly nikdy sepsány.¹³ Dnes by byly cenným svědectvím o počátečních dějinách jednoho z velkých výzkumů 20. století na území Moravy.

Pro poznání relativně nedávných dějin moravské archeologie jsou zvláště cenné Zelnitiovy dopisy z doby po r. 1945. Zachycují totiž, jak terénní archeologické bádání přechází pod dohled a působnost archeologických institucí, a jak se amatérské výzkumy ve Starém Městě mění v profesionální, zaštitěné, provozované a již požadované státní mocí. Byl to nepochybně kvalitativní přelom, zřetelný zvláště ve světě slovanské archeologie a v jejím rámci související s objevem a uznáním hmotné kultury Velké Moravy. Téže kultury, k jejímuž poznání kladl základy Zelnitius a které následně rozvíjeli jeho nástupci, zejména Vilém Hrubý a Josef Poulík. V dopisech je zachycen také epochální objev velkomoravské zděné architektury ve Starém Městě.

Antonín Zelnitius tedy mohl být na konci života na jedné straně spokojen. Svět profesionální archeologie – a nejen on – uznal, že Staré Město bylo jedním z vynikajících center dávné slovanské říše, a že on, pouhý učitel a diletant, svou intuicí a neúnavnou prací, často za cenu osobních obětí, předběhl dobové poznání a pro svět vědy zachránil nemalé množství hmotného materiálu, který by jinak vzal za své. Na druhou stranu z jeho listů cítíme, že se tak pro něj stalo pozdě, že společenské uznání směřuje spíše k jeho následovníkům, kteří disponovali pro výzkumy prostředky, jaké on jako amatér neměl nikdy k dispozici. Proto je v nich cítit i osten řevnivosti, zejména vůči V. Hrubému, i opakované připomínání faktu, že on, Zelnitius, tyto terénní výzkumy zahajoval záchranou prvních velkomoravských hrobů ve Starém Městě již v r. 1924... Ostatně, názorně to připomíná krátký text, nazvaný „Pro memoria“, který sepsal 7. června 1848 a který je jakousi zhuštěnou verzí postojů, prolínajících trvale jeho korespondenci:

„Pro memoria!

Přišel jsem, abych tvořil a ne bořil.

Připomínal jsem si stále: Nemo propheta.

Zkusil jsem: Splníš-li vše, není to nic. Všem se nezavděčíš.

Běda, kdo vyšších hodnot neuzná; není mu nic svato.

1. Moje činnost směřovala nejprve zachránit to, co bylo ohroženo.

2. Na širší a hlubší výzkum nebylo financí, sil, času a veřejného zájmu.

3. Bez umírněnosti nebyl bych zachránil to, co dnes máme a známe.

Ne do široka, do dálky, do prostoru, ale do hloubky
bylo mi zásadou a snahou proniknouti.

Přišel jsem na Nový rok v r. 1922.

Už dávno se ničily vzácné kultury na území Starého Město a v r. 1897 otevřena pískovna

„Na valách“ a inventář tu ničen do podzimu v r. 1924.

Ve Starém Městě možno říci: Kde zakopneš,
tam jistě něco najdeš.

Kopal jsem knížecí hroby, sebral jsem smetanu!

Kde bylo hradisko!

Podle staroslovanských zvyklostí bylo na močále, u řeky.

Vše, co máme a známe, hradisko už máme,
třeba tomu mnohý nevěří;
neboť i skepse má meze!

Dixi!

V Starém Městě 7. června 1948.

Antonín Zelnitius.“

*

Z bohaté korespondence mezi A. Zelnitiem a F. Adámkem připomeneme v příloze – vzhledem k charakteru sborníku Slovácko – alespoň náznakově listy prve jmenovaného, vztahující se ke Starému Městu. Výběr z Adámkovy korespondence, zvláště ve vztahu k Obřanům, bude snad možné zveřejnit – vzhledem k 100. výročí jeho narození – v jiném periodiku.

Ze Zelnitiových listů tedy otiskujeme dopis přibližující počátky jeho vztahů s Adámkem, dále jeden z následných dopisů z r. 1936, ojediněle pak Adámkův přípis z r. 1939 a následně ještě Zelnitiův list z r. 1948, v němž se zmiňuje o obnovení muzejní expozice archeologického spolku Starý Velehrad. Pak konečně čtenáře seznamujeme s několika písemnostmi z r. 1949, zachycujícími Zelnitiovu a Adámkovu reakci na objev prvního velkomoravského kostela ve Starém Městě. Závěrečným otištěným materiálem je protokol z komise k nálezu uvedeného kostela; svým obsahem byl pro Zelnitia nepochybnou satisfakcí. Dopisy jsou otiskovány bez opakujících se adres a z důvodu rozsahu příspěvku také bez vysvětlujících poznámek.

Poznámky:

- 1 Lidová obroda 24. 6. 1950, s. 5 (článek „Objevitel Velehradu“).
- 2 Baťušek, S.: *Antonín Zelnitius*. Uherské Hradiště 1994; nejnověji pak o něm heslo in Sklenář, K.: *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Praha 2005, s. 650.
- 3 Fišer, Z.: „Slavná je minulost Starého Města...“ (Počátky velkomoravských výzkumů v dopisech Antonína Zelnitia Antonínu Breitenbacherovi.) Slovácko XLI, 1999, s. 199–210.
- 4 Fišer, Z.: „Poznal jsem mnohé archeology...“ *Ke vztahům Antonína Zelnitia a Inocence Ladislava Červinky*. Slovácko XLIV, 2002, s. 261–267.
- 5 Za upozornění na něj a za možnost jej využít děkuji doc. dr. Ludku Galuškoví, CSc.
- 6 Šil, J.: *Osobnost Františka Adámka (16. 10. 1907–8. 11. 1989)*. Pravěk, Nová řada, sv. 12, 2002, s. 444–448. Autor vycházel ze své magisterské diplomové práce, kterou v r. 2001 obhájil na Ústavu historie a muzeologie Filozoficko-přírodovědecké fakulty Slezské univerzity v Opavě. Ani zde, ani ve vzpomenutém článku se však o vztazích Adámka se Zelnitem blíže nezmiňuje, což bylo jistě dáno charakterem pramenů, které měl k dispozici. Jednalo se zejména o tu část Adámkovy pozůstalosti, kterou získal jeho přítel J. Urban pro fond bývalé Československé, resp. České společnosti rukopisné; nyní je uložena v Archivu hlavního města Prahy. Vedle Šilova základního článku jsou stručné zmínky o Adámkovy následující: Příroda 39, 1947, s. 136 (od K. Absolona); Filip, J.: *Enzyklopädisches Handbuch zur Ur- und Frühgeschichte Europas I*. Praha 1966, s. 8; Valoch, K.: *Stručná biografie Františka Adámka*. Acta Musei Moraviae, Sci. soc., LXXX, 1995, s. 279; Sklenář, K.: *Biografický slovník českých, moravských a slezských archeologů*. Praha 2005, s. 50–51.
- 7 Časopis vlasteneckého spolku musejního v Olomouci 57, 1948, s. 87–95 (Zprávy spolkové).
- 8 Přítom řada Adámkových prací zůstala v rukopisech, např. *Z kroniky moravského obrození (Životopis J. Wankla)*, dále *Pravěk Moravy* nebo *Pravěk Slovanů a Rukopisy*.
- 9 Viz např. Adámek, F.: *Archeologie a Rukopisy*. Zprávy české společnosti rukopisné, řada II, č. 5 z 25. 2. 1940, s. 65–67. Dále již posmrtně publikovaná kniha *Tataři na Moravě*. Praha 1999.
- 10 Zelnitiový dopis Červinkovi z let 1945–1952 dosud známe jen v počtu pěti kusů; Zelnitiova korespondence s Breitenbacherem pak čítá 33 korespondenčních lístků, pohlednic a dopisů z let 1921–1937.
- 11 Vedoucím archeologických výzkumů ve Starém Městě byl oficiálně od 1. září 1948.
- 12 Tato averze měla svůj první velký vrchol začátkem 30. let v souvislosti s tzv. stupavskými padělký, kdy v r. 1932 domkářka Klementina Maštalířová objevila v poloze „Hroby“ u Osvětiman kamenné desky s nápisy, dle nichž byl v místě údajně pohřben arcibiskup Metoděj. Zatímco J. Skutil a spolu s ním i A. Zelnitius a další nálezy jednoznačně odmítli jako novodobý podvrh, Adámek v jejich pravost uvěřil natolik, že v r. 1934 dokonce vydal polemickou brožuru s názvem *Důkaz pravosti metodějských nálezů z „Hrobů“ u Osvětiman*, o rozsahu 36 stran; tím se pro budoucnost odborně poněkud diskvalifikoval.
- 13 Není to ovšem zcela jisté. Z korespondence za rok 1953 vyplývá, že Adámek si od Zelnitia postupně vyžádal řadu materiálů z jeho minulosti a se vztahem ke Starému Městu. Je tedy možné, že na nějakém takovém spise skutečně pracoval, těžko však doložit, kam a jak dalece jej dovedl.

Příloha

1. Zelnitius Adámkovi, dopis z 12. 2. 1932.

Velevážený pane!

Ač neznám, píši a myslím, že řádky přijdou vhod.

Na počátku tohoto měsíce poslal mi vldp. Dr. Příkryl Váš dopis k přečtení, zajisté s úmyslem, abych Vás informoval.

Zmiňujete se o p. Homolově spisku „Staroslovanský Velehrad“ a o jeho 60m dlouhé katedrále.

O tom mi píše vr. rada zem. regulační správy v Břeclavi ing. Zaoral: „...při vykopávkách byl kolega ing. Řezáč, který však již zemřel. ...Mluvil jsem několikrát s kol. Řezáčem o těchto vykopávkách a týž mi sdělil, že jednalo se o stavbu menšího rozsahu z doby pozdější, snad ze 13.-14. století. Rozhodně stavba nemohla se týkat doby velkomoravské. Kolega Řezáč pozval tenkrát některé znalce z Brna z musea, a všichni v tom smyslu mluvili.“ Ze dne 9/2 1932.

Podle spisku „Staroslov. Velehrad I. díl odhaduji délku podle kresby naznačených hrobů 8 + 18 m délky a 13 m šířky. Velký plán jsem viděl osobně od p. Homoly – ale nevěšim jsem si míry – mám zato, že vše podrobně uveřejní.

Hildegarda špatně čte – tudíž i tak překládá: 1026 Břetislav – je psáno Boleslav král polský; 1024 Avignonii – je psáno Strigoniám = Ostrřihom! (Až po Ostrřihom pronásledoval Maďary a pustošil kraj.)

Zato upozorňuji na St. Město. Tam mám hřbitov – probádáno 300 hrobů – s bohatými přídávky, které Dr. Niederle a Stát. archeologický ústav označují za velkomoravské a byzantské; bylo o tom jednáno také na III. sjezdu byzantologie v Athenách minulého roku.

30 let se zbytečně psalo a Velehrad se hledal jinde, zatím se toto pohřebiště ničilo (asi 600 hrobů přišlo vniveč, ne-li více). Bádám tu od 1924, ne-li již od 1922, tj. od svého návratu do St. Města; jsem rodem z Hradiště, rod tu sídlí nepřetržitě, pokud mám zjištěno, od 1693.

Moje práce uveřejněna je v 1. čís. archeolog. zpráv. Čsl. stát. archeolog. ústavu – potom hlavní výťah uvedeného a pokračování výkopů ve „Sborníku velehradském“, Nová řada č. 1, 2 a 3 (toto vyjde – tisk se dokončuje), orgánu to archeologického spolku St. Velehrad se sídlem na Velehradě. Jednatelem je dstp. Fant. Bartys, katech. Uh. Hradišti.

Dosavadním výzkumem je probádáno pouze asi polovice pohřebiště. Ve St. Městě znám sedm pohřebišť. Vše časem uveřejním – mám vše zapsáno. Kvap není dobrý rádce. Jsem přesvědčen, že názor Brandlův je správný a pohřebiště vše dokazuje. Lidi máme a ostatní se najde. Jen máti trpělivost!

Uctivý pozdrav

Ant. Zelnitius,
říd. učitel.

Ty Vaše runy – to je také něco, jen hojně!

2. Zelnitius Adámkovi, dopis z 9. 5. 1936.

Vážený pane!

Je po sjezdě. Nevím, jak se na věc díváte. Sám nejsem milovníkem takových věcí, poněvaž se tam vždy uplatní „Kdo má v moci slovo – mnohdy bez všech podkladů“. Viděl jste věci na Velehradě v museu, u mne – ze St. Města, viděl jste museum ve St. Městě, poznal jste pohřebiště „Na valách“ – soudím, že jsou z r. před 800 až asi 950, a tak soudí Ústav a Niederle, ale i jiní.

Toto jste poznal a nic více. Neviděl jste polohu St. Města, aspoň ji Vám nikdo neosvětlil, neviděl jste průkop Bařův – to osídlení – 4 m pod úroveň silnice.

Buď tam byly ostrovy neb začínala tam pahorkatina – 4 m a nynější výška k sv. Michalu – je dosti velký pahrbek, na kterém mohlo býti nejen sídliště, ale i hradisko, jak to ústní podání povídá, že (– potom k Velehradu jsou samé kopečky – a což Hrádek nad St. Městem přímo! –) u kostelíka sv. Jana Křt. bylo sídlo knížat – okolí je plné kultury hradištní, ale i staré z doby zvoncovitých pohárů a časně únětické.

Mám pohřebiště starší než na valách na Špitálkách, zřejmě pohanské – 50 hrobů znám – kolik je tam hrobů? Je to celá nová čtvrť od potoka až k cukrovaru. Bylo známé, ale nikdo se nepustil do výzkumu. Řeklo se, že je to mladé. Zatím věk X., XI. atd. byl u sv. Víta, který kostel musel býti soudobý se sv. Vítem v Praze. – Je to jediný kostel na Moravě. – Veligrad vždy se považoval za knížecí sídlo, proto založili ten kostel s liturgií latinskou, když u druhých zůstala slovanská.

Podivil jsem se, když se řeklo, že mám falsa neb věci „novodobé“ – to neřekl ani Dr. Niederle, ani řed. Buchtela, ani Dr. Böhm, který mně vlastně sbírky uspořádal – ani někdo jiný, a přec mne navštěvuje tolik odborníků, i z ciziny.

Ano, Hanka fecit!

Vím, odkud vítr vane.

Řekl jsem v klidu své – a jednoduše odešel. Nevím, jak by se byli jiní v podobné situaci

zachovali. Já se nehádám. Věci jsou tady, pro nás budou jiní mluvit. Přijďte jednou sám a vše Vám ukáží. Srdečně zdraví.

A. Zelnitius.

Váš dopis pro Archeolog. spolek jsem předal vldp. Fr. Bartys., jednatele, katecheta v Uh. Hradišti.

3. Adámek Zelnitiusovi, dopis z 19. 12. 1939.

Milý příteli!

Děkuji Vám srdečně za laskavý lístek. Smrt drahého Monsgra dra Příkryla mne překvapila, ač v jeho pozhnaném věku je možno ji čekat. Odešlo kus mého života, vážil jsem si nesmírně jeho krásného přátelství a těžko se budu vžívat, že už nebudou listonoši nosit dopisy z Obrán do Drahotuše a z Drahotuše do Obrán. Českému národu odešel veliký vlastenec a vědec. Byl tvůrčím badatelem, jakých dnes je velmi, velmi poskrovnu. Nebylo možné, abych byl přijel na pohřeb, podívám se však na drahotušský hřbitov. Národní výzva v tomto čísle přinesla nádherný článek o Dru Příkrylovi. Hleďte pozůstalost vědeckou zachránit, u Vás bude v dobrých rukou. Kdysi mně Dr. Příkryl psal, že ji „Starý Velehrad“ dostane.

Mám radost ze zprávy, že další Sborník je právě tištěn. Ptáte se, co dělám stále. Vzpomínám na Vás velmi často. Pracujeme až do večera, což bývá méně času na „střepy“ a Rukopisy. Letos jsem na našem obřanském hradisku prokopal pouze dvě sídelní jámy, byly velmi zajímavé. Teď nám při stavbě dráhy odvázejí sídliště s „malovanou“, výkopy tam však dělal dr. Skutil pro museum. Také tam ničí slovanské hradištní pohřebiště řadové. Něco jsem zachránil. Jinak píšu články o starožitnostech slovanských do Národní výzvy, Zpráv Rukopisné společnosti, a napsal jsem první díl díla „Pravěk Slovanů českých a RKZ“. Jsem však roztrpčen, protože tento díl jedná o starobylosti slovanské a nemůže nyní spatřit světlo světa. Píšu tedy díl „Pravěká archeologie staročeského válečnictví a RKZ“, který vyjde. Nebude to tedy vycházet po pořádku. Rozvrženo to mám asi na 8 dílů. Dr. Skutil napsal právě do Vědy a života archeologické pojednání o RKZ. Odpověď přinesou příští Zprávy RS, a bude to ode mne. Je to hrozné přímo. Člověk se pak na světě už ani ničemu nevidí. Založili jsme v Brně odbočku RS pro Moravu. Všechno se nám zdrželo změnou stanov. Až osobně Vám o RKZ a co se nyní kolem nich všechno zběhlo povím. Viděl jsem část byzantského nálezu ze Slovenska. Jsou u toho mince. Zaopatřím si fotografie. Kdybych Vám mohl být něčím prospěšný, podle svých sil pomohu ve všem, protože jako Čech a Slovan musím mít Velehrad upřímně rád a v jeho poznání a uznání pomoci. Tož, kdybyste něco potřeboval, jen napište. Pana Novotného budu od Vás pozdravovat, jak si přejete, asi 14 dní jsme se teď neviděli. Vrtá pořád do Králova stolu a chce tomu všemu přijít na kloub. Povídám si, kdyby „Pravěk Slovanů českých a RKZ“ měl úspěch, tož bych ve vydávání pokračoval a otiskovaly by se pak věci o starých Slovanech. To víte, že Velehrad by byl první a ničeho bych pro to nelitoval. Nevyjde to v mnoho výtiscích, pouze 400 kusů. To stačí. Pouze pro přátele RKZ. Mnoho musím ve Vašem museu ještě vidět, je to všechno nejvyšší důležité. Takové krásné věci. Podle nich se dívám úplně jinak na Levý Hradec, Budeč, vůbec mnoho nálezů českých. To zdejší kostrové pohřebiště je mladší, mrtví jsou ve dvou vrstvách nad sebou. U spodního byly dvě nádoby, náušničky z bronzu, nožíky a křesadlo. Jinak je toho málo. Kostí se vozí pryč, tož co je člověk? Nehněvejte se, že píšu na stroji, ale já už nepíšu, nýbrž škrabu a sotva je to k přečtení.

Srdečně zdravím Vás, paní ředitelovou a stařenku.

Váš František Adámek.

4. Zelnitius Adámkovi, dopis z 3. 9. 1948.

Milý příteli!

Měl jsem velkou radost z Tvé návštěvy. Jen škoda, že jsem tak uvázan a nemohl jsem se ti tak věnovat, jak bych chtěl.

A návštěva Tvojich drahých – škoda, že poměry mnohé nedovolují. Byl bych Vás rád po Velehradě a v katakombách povodil. Snad se tak jednou stane.

Tak co děláme?

Včera byla výborová schůze. Přednesl jsem potřebné a bylo dohodnuto, že valná hromada se sejde 19. září v neděli o 10 hod. – I. je určena na 9 hod., II. za každé účasti v 10 hod. Program je obvyklý – volby nakonec, a nato oslava k otevření musea a předání veřejnosti.

Výbor Tě žádá, abys promluvil, jistě Ti to bude možné, o významu museí a zvláště musea staroměstského – eminentně slovanského.

Prosíme jen, aby to bylo pokud možno krátké a věcné. Výkopy samu pravdu hlásají, není potřeba něco přidávat. Nikoho nenutíme, aby věřil. Dobrá vůle všechno zmůže, je stará a věrná pravda. Žádáme, napiš, jsi-li srozuměn.

Co dále. 1. září obdržel jsem oznámení, že do St. Města přijede ředitel ústavu dr. Böhm. Šlo to do St. Města pod Sněžníkem, tak jsem to dostal v poslední chvíli. Tak je adresa psána! Přijel napřed do cihelny – a tu disputovali s manželkou, která řekla, co měla na srdci. Potom přijeli do musea, kde se lopotím. Byli tu asi hodinu. Řekl jsem také své, zvláště že výzkumy jsem sám prováděl, nemělo se bez mého vědomí nic publikovat. O stavu mám svůj názor, ten jsem musel napřed sdělit a potom se mohlo k tomu stanovisko zaujat. I představený musí takt zachovávat: noblesse oblige – tj., nesmi si zadat.

Rozešli jsme se ale v dobrém.

Pracují na valu – Hrubý – dnes „mládí vpřed“ – a kdo chce kam, pomozme mu tam. Chce-li mluvit pravdu, promluví, nechce-li, to je jeho soukromou věcí, bude za to odpovídat. Je jen jedna pravda. A stromy nerostou do nebe. Vše má svůj konec.

Dnes se musím starat, abych řádně sbírku vystavil – a nic více.

Svůj úkol jsem dokončil, ať jiní se snaží do toho vniknout. Nejsm policajtem, abych někoho střežil. Dělá-li dobře, dostane odměnu, ne-li, i to časem ucítí. Pravda posměch nesnese, to se vždy brzy ztrestá. Pozdě potom bycha honit.

Sbírky už mám skoro vyloženy, třeba jen vše urovnat a opsat. Dva pokoje jsou doslova napěchovány. Zdi – stěny už mají také svou okrasu. Jen velkou mapu bych rád nakreslil – no uvidíme.

Jedna věc – mnoho věcí je zasaženo plísní – střepy, papír, ano i železo. A toto – mnohé věci se rozpadávají.

Tak Velehrad – nechci psat. Snad bychom po schůzi zašli na Velehrad do musea a trochu probrali ty moje výkopy – konventku a Králov stol. Hodinka neb dvě snad stačí a bylo by to připraveno pro ten zájezd 26. 9.

Srdečně zdravíme a piš. Tvůj

Ant. Zelnitius.

5. Zelnitius Adámkovi, dopis z 26. 4. 1949.

Milý příteli,
dopis dobře došel.

Vidíme dobře, co se děje. Neukvapuji se. Ostatně co si kdo nadrobí, to musí také vyjest. – Potom, čím kdo hřeší, tím bývá trestán – a odříkaného chleba hodný krajíček. Také na posměváčky dojde. A už je to tady. Se vším souhlasím, počkáme.

Koncem března přijeli páni na val – pozvali spolek. Poněvadž nepozvali Z., tak předseda spolku tam nešel.

V dubnu začali nato kopat – nestarám se, ale tak mnohé slyším. Zásadně tam nejdu, až se páni uráčí mne pozvat. Ústně si řekneme více.

Dovídám se, že přišli na kostel a jakési místnosti u něho. Prý je apsis okrouhlá. A Hrubý prý řekl, že je to vskutku Velehrad a mohl by tu býti i sv. Metoděj pochován. Šel jsem dnes vedle náhonu a viděl jsem, že val je zase nasypán, jak byl. Výkop není viděti zvenku – val chránil kostelík a území k Moravě, tj. hlavní střed osídlení – kostelíky a palác. Kde je osada? Ne tam, kde jsou dnes stavení – tedy „Dědina“.

Myslím, že bys mohl v brzku přijet a se na věc beze mne podívat. Nepůjdu tam dříve, až mne povolají. Myslím, že mají toho dost – B. P. H. K.

Dr. Kalousek napsal do novin v r. 1947 neb 1948: „Známé slov. pohřeb. ve St. M. u Uh. Hrad., které dosud patřilo k největším a nejbohatším v dnešní Moravě (proto hledali někteří prehist. i histor. v jeho okolí středisko Ř. velkomor. a sídlo Rost. a Svatopl.), je, jak se zdá, ve svém primátu pohřebišťem u Dol. Věstonic vážně ohroženo.“ A dnes?

Divím se, že pohřebišťe u Dol. Věstonic mělo být plněno nebožtíky ze Strachotína. Že je převáželi přes vodu, zdá se mi nevěrohodné, slychal jsem o pohanech opak. Timavus – stál jsem tam – byl vchod do podsvětí, kde vládl Cháron, tam spěla duše, ale tělo vzdalovali vody. Nevěřím, že by z ostrova Hradiště byli pohřbili někoho „Na valách“ – stával jsem jako hoch na místě naproti domu č. 159, kde jsem potom před lety ohledal hrob – hroby s přídávky, IX. stol. Už tenkrát mi nepřáli a dělníci sami věc vykopali, že jsem tam přišel post festum.

Tak mám v Hrad. pohřebišťe a na Mar. nám. sídlišťe IX. stol. Potřebujeme víc? Kaple není kostel, kostelík – ty staroměstské byly významnější toho sv. Jiří; stal se kostelem po 1421, když už dávno Dalimil opěvuje slávu sv. Víta. A to neznamená nic. Pro matematika ale mnoho – totiž logické myšlení. Když přijedeš, oznam, abych byl doma – mám jeti do Švábenic nutně.

Pozdrav od nás Tvojim a Tobě.

Tvůj A. Z.

6. Zelnitius Adámkovi, dopis z 9. 5. 1949.

Vážený příteli!

Boží mlýny melou pomalu a jistě.

S poctivostí nejdál dojdeš, platí i dnes.

Čím kdo hřeší, tím bývá trestán a odříkaného chleba větší krajček. Jsme v kole. Ty cesty! Ve mlýně přišlo se na základy soudobého kostela se hřbitovem – už mají 99. hrob. Archeolog. ústav svolává konferenci sem do zahrady na 12. 5. t. r. o 16. hod. Přijedou z Prahy, z Brna, pry i ministři. Věc je zajímavá a je to tam, kde jsem to předvídal. U toho je vyvezená část pozemku, co jsem zachránit nemohl. Šťestí, že kostelík byl už za ohradou – byl by také zmizel.

Letos mají pěkné věci, ale dosud nic od zlata, snad teprva v hloubce. Jsou tu hroby i 4 nad sebou. Nyní uvidí, jak Z. kopal a jak to zmrvil. A ten val! – chrání kostelík, ten postavili holt Švédi v 1. pol. XVII. stol. To tam stojí na tabuli. A už má osada přes 2000 obyvatel – a ty 3000 hrobů se už dopouští. Staří sú hlupáci a mladí samí mudrci. Nemáš chuť se podívat? Přijedeš-li, tak to oznam – mám jet do Švábenic – abych byl doma – a potom do Břeclavě.

To v krátkosti. Pozdrav rodině – a to, co se psalo, ať odpočívá zatím. Tvůj

A. Zelnitius.

7. Adámek Zelnitiusovi, dopis z 15. 5. 1949.

Příteli milý a drahý,

jsem stále velmi rozrušen objevem základů kostela na pohřebišti Na valách, ač se tato okolnost dala s jistotou očekávat. Je to událost mimořádného významu. Jen bolí omezený rozsah zachovalých zbytků, tak si ve slabých chvílkách povídám, že je to vlastně obraz současnosti našeho národa; rozebrali jsme internacionalismem, humanismem atd. základy naší národní bytosti tak dokonale, že je pracně sotva shledáváme, jako ty zbytečky naší staromoravské slávy u Vás na Velehradě - Starém Městě. Kromě Vašeho sdělení dověděl jsem se o objevech ze dvou článků v novinách (Lidové noviny 14. 5. a Lidová obroda 12. 5. t. r.). O tom, že Zelnitiusovi máme především děkovat za zachránění všeho toho, co zachránil, že prozkoumal sta hrobů atd., to ovšem nikde se nedočteme. Hamižnost lidská, závist a hlavně pýcha, která předchází pád, bují i na posvátné půdě Velehradu a našich pradávnych dějin. Podivné jsou cesty Páně, nebylo dopřáno Vám, abyste vlastním rukama objevil basiliku, v níž zněl hlas Metodějův, Konstantinův, kde dlíval Rostislav, Svatopluk, ale tuto milost uštědřil Bůh těm, kteří nepěkně a hrubě se zachovali nejen proti Zelnitiusovi, ale především

i proti Velehradu, v němž spatřuji nejen snad hmotného svědka dávných časů prvotního křesťanství, ale i duchovní symbol a oporu našeho národa, Slovanstva, zkrátka paladium životního smyslu a zdravého vývoje do budoucna. Velehrad nebyl nikdy záležitostí jen Zelnitiusovou a nemůže být jen otázkou vědeckého zájmu ve čtvrtek shromážděných odborníků nad troskami basiliky, mezi nimiž s podivem shledávám leckteré zapřísáhlé a všelijakými prostředky proti Velehradu hmotnému i duchovnímu pracující jeho nepřátele, to má být otázka celého národa. Jestliže není a pracuje-li se tam celkem za podezřelého klidu, není cosi zdravého v nynější naší národní bytosti. Snad ta milost nepřátelům Velehradu je zvednutím ukazováčkem, aby se konečně vzpamatovali. Ovšem o valu Na valách se mluví a píše stále stejně, je mladý a s metropolí velkomoravskou prý nemá co dělat. Nu což, každý je osudu svého strůjcem, až se pánové vyřeční a vypíší, tož si na tuto věc řádně posvítíme, asi tak k podzimu. Stále se mně to všechno honí hlavou, ale něco, nebo někdo mně napovídá, že ještě nepřišel pravý čas, a přesvědčil jsem se v životě, že udělám vždy dobře, když tohoto hlasu poslechnu. Ještě jsem nesmírně zvědav, co se tají v základech sousední větší budovy na Valách, kterou prý nutno klást do doby pozdější.

Za Vaše vzácné a milé dopisy Vám ze srdce děkuji, podle Vašeho přání všechno od Vás ponechávám prozatím ležet. Ale ke slovu to všechno přijde.

Tak poznenáhlu získáváme přehled o Velehradě, když o všem s časovým odstupem, bez zaujetí a v klidu uvažuji. Metropole byla na dnešním Starém Městě, k Huštěnovicům i na Konventce u dnešního Velehradu. Kdybychom byli pořádným národem, už dávno bychom byli věnovali částku toho, co jsme věnovali na politiku a podkuřování osob na výzkum Velehradu a mohli jsme být dál! Zdá se mi, že nynější vědeckí mocipáni zajímají se o Velehrad jen potud, pokud může sloužit jejich slávě a vzácným osobám.

Jinak není zde celkem nic nového, bývám často mrzutý už ze všeho a stále více ustupuji do klidného zákoutí, ať se ten svět mele jak chce. Není to dobře, ale malomyslním nad naším národem. Omezil jsem svůj osobní styk opravdu už na několik přátel RZK a slovanského dávnověku. Ani na poslední schůzi MAK jsem nebyl, všechno je marnost a škoda času.

Mám jet ještě v květnu do Olomouce, z Tovačova marně zvou, schází těch Kč 900.-, které nám srazili noví pánové z platů, žije se tíž a děněg nět! Ale za Vámi se určitě podívám a myslím, že brzo. Předem však napíši a včas, abychom případně mohli změnit den, když by Vám mnou stanovený den nevyhovoval. To však, že přijedu za Vámi podívat se na odkryté základy basiliky, nikterak nebrání, abyste se brzo vypravili s paní ředitelovou sem k nám, jak jsme se domluvili. Pamatujte na svou návštěvu a jak Vám bude výhodno, s radostí Vás všichni uvítáme u nás.

Teď musím asi do týdne napsat delší říkání o obřanském Hradisku, je to pro cizinu, to znamená zase mnoho fotografií, tedy opět peníze z kapsy, do Olomouce pojedou také za svoje, čili moc psů – zajícova smrt! Potom se dám do odpovědi na Červinkovu publikaci o Velehradě, bude to příležitost šířeji říci všelicos, co je potřebí říci o Velehradě, Zelnitiusovi atd. Jak jsem Vám už dříve psal, dám Vám to předem ke schválení a na podzim bych to rád někde uveřejnil. To se snad už pánové umoudří, aspoň trochu.

Že dr. Kalousek psal o ohrožení Starého Města Dol. Věstonicemi, z toho nás hlava bolet nemusí, hlavní je pravda a skutečnost, ne nápady zlých lidí.

Ovšem, podle toho, jaké zbytečky základů nyní Na valách vykopali, se zdá, že otázka hrobu sv. Metoděje dostala se do kritického stadia, jestli je to onen katedrální chrám Panny Marie, pak naděje na nalezení kostí našeho slovanského apoštola je pranepatrná. Utěšuji se však tím, že nikdy nejsou překvapení vyloučena. Podle mého mínění je podle nynějšího stavu našeho poznání o velkomoravském Velehradě skoro jisto, že jde opravdu o hlavní chrám, to napovídá samo pohřebiště, jeho velikost i ráz. Chytřejší budeme po prozkoumání těch druhých základů jiné budovy vedle kostela.

Nuž, dnes prozatím dost.

Zdravím srdečně Vás i paní ředitelovou a na shledanou.

F. Adámek

8. Zelnitius Adámkovi, korespondenční lístek z 26. 5. 1949.

Příteli – ukázka, jak mi přáli a všudy jistě prsty se uplatnily.

Zatím jsme v klidu. Kdy budeš doma? Moje by ráda viděla Brno a přátele.

Sdělují lístek z 19. 5. 1949: “Uvádět ji v souvislosti s velkomoravským Velehradem, jehož lokalizace není přesně známa, by bylo přinejmenším předčasné.”

Tak čtu v dnešních Lidových novinách o stavbě nově objeveného kostela na Starém Městě. napsal to Jan Machoň (nevím, kdo to je a mluví-li jen za sebe neb i za jiné).

Jenže to už není věda, nýbrž učenecká zarputilost, která se neostýchá „poznané pravdě odpíratí“.

To je tedy čtvrtý a se sv. Jiřím pátý kostel v těchto místech. Všechna zasvěcení, která se vyskytují v prvních dobách našeho křesťanství. Veliká pohřebiště, ojedinělé svou bohatostí nálezy, staré kostely, stará tradice, to všechno pořád ještě některým badatelům nestačí. Nevím, co vlastně chtějí víc.

Nalezli víc, než stačí, mají k tomu také čas a peníze, je to jejich povolání. A možná, že najdou ještě víc. Pokud jde o nový objev, je otázka, není-li to ten kostel sv. Jana, za který se dosud obyčejně pokládala malá stavba u kostela sv. Michala.

A další záhady. Kdy a proč zpusťl ten kostel?

A kdy zmizel kostel sv. Klimenta někde na loukách u Hradiště, o němž se r. 1682 vědělo, že tam kdysi byl, ale po němž tehdy už nebylo stopy?

Divím se, že pp. se mi jaksi vyhýbají. Proč? Mám už Poulík: Staroslov. Morava. O tom jindy.

Pozdrav ultimus civis velehradensis A. Z.

9. Protokol o komisi svolané do Starého Města u Uherského Hradiště dne 17. června 1949.

Dne 17. června sešla se komise odborníků a úředních činitelů na pozvání stát. archeologického ústavu ve Starém Městě u Uh. Hradiště ku prohlídce druhé etapy výzkumu velkomoravského pohřebiště a kostela v zahradě Schildrova domu. Seznam účastníků je uveden v příloze na presenční listině.

Schůzi zahájil ředitel ústavu doc. dr. Jaroslav Böhm, který uvítal přítomné a podal přehled dosavadních prací. V diskuzi, které se účastnili všichni odborníci a při níž se prohlédli jednotlivé důležité části výzkumu, došlo se celkem k tomuto závěru:

1/ Ve Starém Městě jest slovanské pohřebiště nesmírně rozlehlé, které obsahuje podle zjištěných okrajových bodů několik tisíc hrobů. Hlavní těžiště pohřebiště je v druhé polovině IX. a v první polovině X. století podle nálezů dosud učiněných. V zahradě Schildrova mlýna byla zjištěna koncentrace hrobů i v několika patrech nad sebou.

2/ Na tomto místě byl objeven pozdějším zásypem vyplněný základ budovy o půdorysu obdélníkovém, který má na východní straně nepatrně prodlouženou zhruba polokruhovou apsidu. Podle utváření půdorysu a jeho vztahu k hrobům jde nepochybně o sakrální budovu křesťanskou (kostel).

3/ Pro postavení kostelíka dávají terminus post quem staré hroby porušené základem kostela a podobné hroby v okolí. Na základě celkové situace shodují se přítomní v názoru, že kostel mohl být postaven ještě před koncem IX. století. Pokud se týká jeho trvání, je nepochybné, že kostel stál v době, kdy se do mladých hrobů pochovávalo, tj. v první polovině X. století. Uvnitř kostela byl zjištěn jeden, popř. dva rituálně uložené křesťanské hroby, což by mohlo nasvědčovat, že kostel neměl dlouhého trvání. Od doby, kdy kostel přestal sloužiti svému účelu, dlužno odlišiti dobu, kdy byla jeho hmota do základu vybrána. Tato doba leží v rozmezí od druhé poloviny X. století do poloviny XV. století. Není vyloučeno, že kostel v době, kdy ještě stál, chátral a jeho opadávající omítka i uvolňující se malta dostala se do mladých hrobů na jeho obvodu.

4/ O stavební povaze kostela nelze si učinit bezpečný úsudek, poněvadž byla nalezena jen

výplň vybraných základů a pouze v severozápadním rohu něco základového lomového zdiva maltou spojovaného, tedy nikoliv kámen kvádrový a řádkovaný. Toto zachované základové zdivo nezdá se mít velkou únost. O charakteru nadzemních vůbec nikde nezachovaných stěn lze říci podle nálezu v zásypu a v hrobech jen tolik, že byly spojovány maltou, že byly omítnuté a místy natřené a že někde bylo použito omítnutého proutí. Nebyly zjištěny stopy po žádném požáru. Podle předběžného sdělení prof. Hacara červené zlomky v maltě nepocházejí z cihel, nýbrž z úmyslně pálené hlíny přidávané do malty za účelem zpevnění (tzv. židovská malta). Pro posouzení stavby je důležité, že obdélníková loď po všech stranách uzavřená má základy hlubší než apsida.

Podle dnešních nálezů dlužno říci, že byla objevena nejstarší křesťanská kultovní stavba na území ČSR, která se váže k pokřesťanění Velké Moravy v době příchodu slovanských věrozvěstů Cyrila a Metoděje. Je pravděpodobné, že pokračování průzkumu na místě a v okolí přinese ještě další objevy a doplňky, které snad umožní přesněji určit dobu vzniku kostela a jeho určení, popř. úlohu tohoto místa v době velkomoravské.

Vzhledem k jedinečnosti památky vyplývají tyto důsledky:

1. Aby ve výzkumu bylo pokračováno v nejbližším a vzdálenějším okolí a aby prof. Hacar, přednosta Kloknerova výzkumného ústavu v Praze byl požádán o podrobný výzkum základů a zásypů a to i se zřetelem ke kultuře a objemu stavby a únosti zbylých základů.

2. Je nevyhnutelné, aby výzkumem objevené a zjištěné zbytky a pro stavbu důležité hroby byly konservovány.

3. Je třeba zabezpečiti tyto památky a hroby takovým způsobem, který by umožnil přístup badatelům i širší veřejnosti.

Tento zápis byl přečten v přítomnosti účastníků svolané porady a schválen.

V Uherském Hradišti dne 17. června 1949.

Doc. Dr. Jaroslav Böhm v. r.
ředitel státního archeologického
ústavu.

PhDr. Zdeněk Fišer (n. 1952), historik, pracuje jako kurátor v Moravském zemském muzeu v Brně. Odborně se zaměřuje na dějiny 19. a první pol. 20. století, zvláště pak na vývoj národní českého povědomí na Moravě a ve Slezsku.

From the Correspondence Between Antonín Zelnitius and František Adámek Regarding Velehrad and Great Moravian Finds in Staré Město

A b s t r a c t

Based on the newly discovered correspondence, the author traces the relationship of two amateur archaeologists, Antonín Zelnitius (1876–1957) from Staré Město, and František Adámek (1907–1989) from Brno. While the former kept an eye on the Great Moravian finds in Staré Město, the latter focused namely on the Halstadt-era fort in Brno-Obřany and on the defense of the authenticity of the infamous Manuscripts. The letters that they exchanged in 1932–1957 contains a wealth of information, opinions and discussions related mostly to the subjects of their academic interest, but sometimes even to their personal lives. Especially valuable are Zelnitius' writings from the period after 1945 that capture the process of state institutions gaining control over the field archaeological research that had been hitherto more or less a private affair. The appendix contains facsimiles of several letters indicative both of their mutual relationship and of their reaction to the discovery of the remains of the first Great Moravian church in Staré Město.

Aus der Korrespondenz zwischen Antonín Zelnitius und František Adámek über Velehrad und großmährische Funde in Staré Město

Z u s a m m e n f a s s u n g

Auf Grund der neu gefundenen Korrespondenz verfolgt der Autor die Beziehungen von zwei Laienarchäologen Antonín Zelnitius (1876–1957) aus Staré Město und František Adámek (1907–1989)

aus Brünn. Während der eine die großmährischen Funde in Staré Město, untersuchte, widmete der andere seine Aufmerksamkeit insbesondere der hallstattzeitlichen Burgstätte in Brno-Obřany und der Verteidigung der Echtheit von den berühmten Handschriften Královédvorský und Zelenohorský. Die Dokumente ihrer schriftlichen Verkehrs aus den Jahren 1932–1957 beinhalten eine Menge Informationen, Ansichten und Polemiken die sich auf ihren gemeinsamen Interessengegenstand, hie und da auch auf das persönliche Leben beziehen. Von besonderem Wert sind die Zelnitius' Briefe aus der Zeit nach 1945, die erfassten, wie archäologische Untersuchungen von der Privatsphäre unter die Kontrolle der Staatsinstitutionen übergegangen waren. In der Zulage sind einige Briefe zu finden, die die gegenseitigen Beziehungen beider Archäologen widerspiegeln und auch die Reaktion von Zelnitius und Adámek auf die Entdeckung von den Resten der ersten großmährischen Kirche in Staré Město beinhalten.